

QORAQALPOG‘ISTON SHAROITIDA RASTAROPSHA (SILYBUM MARIANUM) DORIVOR O‘SIMLIGINI YETISHTIRISH

Mamenova Dilara Qadirbay qizi

Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalari instituti magistranti

Annotatsiya: Rastaropsha (*Silybum marianum*) -dorivor o‘simlik sifatida keng tarqalgan va ko‘plab foydali xususiyatlarga ega bo‘lgan bir yillik o‘simlikdir. Ushbu tadqiqot Qoraqalpog‘iston sharoitida rastaropsha yetishtirish imkoniyatlarini o‘rganishga qaratilgan. Mintaqaning iqlimi, tuproq xususiyatlari va agrotexnologiyasi sharoitlari, bu o‘simlikni muvaffaqiyatli yetishtirish uchun muhim omillardir.

Tadqiqotda rastaropshaning biologik xususiyatlari, yetishtirish texnologiyalari, zararkunandalarga qarshi kurash usullari va hosilni qayta ishlash jarayonlari batafsil tahlil qilinadi. Qoraqalpog‘istonning iqlim sharoitlari, ayniqsa qurg‘oqchilikka bardoshli bo‘lganligi sababli, bu o‘simlikni ekish uchun qulay hisoblanadi. Shuningdek, rastaropsha urug‘ining yuqori sifatli dorivor moddalar manbai sifatida ahamiyati taqidlanadi. Ushbu tadqiqot natijalari Qoraqalpog‘istonda rastaropsha ekishni jadal rivojlantirishga, mahalliy aholi uchun yangi ish o‘rinlari yaratishga va dorivor o‘simliklar ishlab chiqarishni diversifikatsiyalashga xizmat qiladi.

Natijada, mintaqa iqtisodiyotini mustahkamlash va aholi salomatligini yaxshilashda muhim rol o‘ynashi kutilmoqda.

Kalit so‘zlar: Rastaropsha, *Silybum marianum*, dorivor o‘simliklar, somre va fujimin, hosildorlik, agrotexnika.

Аннотация: Растропша (*Silybum marianum*) - однолетнее растение, широко используемое как лекарственное растение и обладающее множеством полезных свойств. Целью данного исследования является изучение возможностей выращивания растропши в условиях Каракалпакстана. Климат региона, характеристики почвы и

агротехнические условия являются важными факторами успешного выращивания этого растения. В исследовании подробно анализируются биологические особенности расторопши, технологии выращивания, методы борьбы с вредителями и процессы переработки урожая. Благодаря климатическим условиям Каракалпакстана, особенно засухоустойчивости, он считается благоприятным для посадки этого растения. Также подчеркивается значение семян расторопши как источника высококачественных лекарственных веществ. Результаты этих исследований служат ускорению выращивания расторопши в Каракалпакстане, созданию новых рабочих мест для местного населения, диверсификации производства лекарственных растений. В результате ожидается, что он сыграет важную роль в укреплении экономики региона и улучшении здоровья населения.

Ключевые слова: Растраропша, Расторопша пятнистая, лекарственные растения, сомре и фуджимин, урожайность, агротехника.

Abstract: Rastraropsha (*Silybum marianum*) is an annual plant that is widely used as a medicinal plant and has many beneficial properties. This study aims to study the possibilities of rastaropsha cultivation in the conditions of Karakalpakstan. The climate of the region, soil characteristics and agrotechnical conditions are important factors for the successful cultivation of this plant. In the study, the biological characteristics of rastaropsha, cultivation technologies, pest control methods and crop processing processes are analyzed in detail. Due to the climatic conditions of Karakalpakstan, especially drought tolerance, it is considered favorable for planting this plant. Also, the importance of rastaropsha seeds as a source of high-quality medicinal substances is emphasized. The results of this research serve to accelerate the cultivation of rastaropsha in Karakalpakstan, create new jobs for the local population, and diversify the production of medicinal plants. As a result, it is expected to play an important role in strengthening the economy of the region and improving the health of the population.

Key words: Rastropsha, Silybum marianum, medicinal plants, somre and fujimin, productivity, agrotechnics.

Kirish

Rastropsha (*Silybum marianum*) dorivor o'simlik bo'lib, asosan ozuqa va tibbiyotda ishlatiladi. Ushbu o'simlik asosan O'rta Yer dengizi mintaqasida, shuningdek, boshqa iqlim sharoitlariga mos keladigan joylarda uchraydi.

Xususiyatlari:-O'sish joyi: Rastropsha odatda quyoshli joylarda, quruq va loam tuproqlarda o'sadi.-Ko'rinishi: O'simlikning balandligi 1-2 metrga yetishi mumkin. Uning barglari katta, qirrasi tikanli va oq yoki sariq rangda gullaydi.-Dorivor xususiyatlari: Rastropsha ildizlari va urug'lari tibbiy maqsadlarda ishlatiladi. Ular asosan jigarni himoya qilish, toksinlardan tozalash va oshqozon-ichak tizimini yaxshilash uchun foydalaniladi.

Foydalanish:

1. Tibbiyot: Rastropsha ekstrakti jigar kasalliklarini davolashda qo'llaniladi. U hepatoprotektor sifatida tanilgan.
2. Gastronomiya: Urug'lari ba'zi hududlarda oziq-ovqat mahsuloti sifatida ham foydalaniladi.
3. Kosmetika: Uningekstrakti ba'zi kosmetik mahsulotlarda ham qo'llaniladi.

Eslatmalar: Rastropsha iste'moli oldidan mutaxassis bilan maslahatlashish tavsiya etiladi, chunki u ba'zi dorilar bilan o'zaro ta'sir qilishi mumkin. Agar sizga bu o'simlik haqida yana ko'proq ma'lumot kerak bo'lsa yoki uning boshqa foydalari haqida bilmoqchi bo'lsangiz, so'rashingiz mumkin! Rastropsha (*Silybum marianum*) - dorivor o'simlik bo'lib, asosan uning urug'larida silimarin moddasi mavjud. Ushbu o'simlikni Qoraqalpog'iston sharoitida yetishtirish uchun bir qator omillarni hisobga olish kerak:

1. Tuproq tayyorgarligi-Tuproq turi: Rastropsha yaxshi drenajlangan, qumloq yoki loy tuproqlarda yaxshi o'sadi. Tuproq pH darajasi 6.0 dan 7.5 gacha bo'lishi maqsadga muvofiq.-Tuproqni tayyorlash: O'simlikni ekishdan oldin tuproqni chuqur qayta ishlash va kerakli mineral o'g'itlar bilan boyitish zarur.

2. Iqlim sharoiti-Rastaropsha iliq iqlim sharoitini afzal ko‘radi. Qoraqalpog‘istonning yozgi haroratlari bu o‘simlik uchun maqbul hisoblanadi.-O‘simlikka to‘g‘ridan-to‘g‘ri quyosh nuridan foyda, shuning uchun ekish joyi ochiq va quyoshli bo‘lishi kerak.

3. Ekish va parvarish-Ivish vaqti: Odatda bahorda, tuproq harorati 10-15 °C ga yetganda ekiladi.-Urug‘larni tayyorlash: Urug‘larni ekishdan oldin 24 soat suvda namlash tavsiya etiladi.-Ekish: Urug‘lar 1-2 sm chuqurlikda ekiladi, oralariga esa kamida 30 sm masofa qoldirilishi lozim.

4. Sug‘orish-Rastaropsha qurg‘oqchilikka chidamli bo‘lsa-da, o‘simlikning o‘sishi davrida muntazamsug‘orishga ehtiyoj bor. Sug‘orishni tuproqning holatiga qarab amalga oshirish zarur.

5. Kasalliklar va zararkunandalarga qarshi kurash rastaropshani zararkunandalardan (masalan, qurbaqa qurtlari) himoya qilish uchun agrotexnik choralar ko‘rilishi lozim. Zararkunandalarni aniqlashda pestitsidlardan foydalanish mumkin, ammo buni ehtiyotkorlik bilan amalga oshirish kerak.

6. Hosil yig‘ishtirish-Rastaropshaning hosilini yig‘ishtirish odatda yoz oxirida yoki kuzda amalga oshiriladi. Urug‘lar pishganda, ularni qo‘l bilan yoki maxsus uskunalar yordamida yig‘ishtirish mumkin. Ushbu bosqichlarni inobatga olgan holda, Qoraqalpog‘iston sharoitida Rastaropsha dorivor o‘simini muvaffaqiyatli yetishtirish mumkin bo‘ladi.

Asosiy qism: Rastaropsha (*Silybum marianum*) dorivor o‘simligi Qoraqalpog‘iston sharoitida yetishtirish uchun dolzarb mavzu bo‘lib, bir necha sabablarga ko‘ra ahamiyatga ega.

1. Iqtisodiy foyda: Rastaropsha o‘zining dorivor xususiyatlari bilan tanilgan. O‘simlikning urug‘lari va barglari turli kasalliklarni davolashda, xususan, jigar kasalliklarida qo‘llaniladi. Qoraqalpog‘iston hududida ushbu o‘simlikni yetishtirish, mahalliy aholi va qishloq xo‘jaligi uchun qo‘shimcha daromad manbai bo‘lishi mumkin.

2. Ekologik moslashuvchanlik: Rastaropsha quruq va yarim quruq iqlim sharoitlariga moslashgan o‘simoqdir. Qoraqalpog‘istonda mavjud bo‘lgan ekotizim sharoitlariga yaxshi

mos kelishi, yerlarning unumdorligini oshirib, erni eroziyasidan himoya qilishga yordam beradi.

3. Dorivor xususiyatlar: Rastaropsha o'z ichiga olingan silimarinin moddalari bilan jigarni himoya qiladi va toksinlarni chiqarishga yordam beradi. Ushbu xususiyatlar tibbiyotda keng qo'llaniladi va bu dorivor o'simlikning yetishtirilishi sog'liqni saqlashsohasida muhim ahamiyatga ega.

4. Qishloq xo'jaligi diversifikatsiyasi: Rastaropsha ekinlarini qo'shishda qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilish imkonini beradi. Bu, asosan, an'anaviy ekinlardan tashqarida yangi madaniyatlarni kiritish orqali yer resurslarini samarali foydalanishni ta'minlaydi.

5. Mahalliy iqtisodiyot: O'simlikni yetishtirish va qayta ishlash orqali mahalliy ish joylarini yaratish mumkin. Bu esa aholi bandligini oshirishga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, Qoraqalpog'iston sharoitida Rastaropsha dorivor o'simini yetishtirish nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki ekologik barqarorlikni ham ta'minlaydi hamda sog'liqni saqlash sohasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Qoraqalpog'iston Sharoitida Rastaropsha (*Silybum marianum*) Dorivor O'simligini Yetishtirish Rastaropsha (*Silybum marianum*) dorivor o'simligi, asosan, o'zining sog'liq uchun foydali xususiyatlari bilan tanilgan. U jigar, safro va boshqa ichki organlar kasalliklarini davolashda qo'llaniladi. Qoraqalpog'iston sharoitida rastaropsha yetishtirishning o'ziga xos jihatlari mavjud bo'lib, bu hududning iqlimi va tuproq sharoitlari ushbu o'simlikni muvaffaqiyatli yetishtirish uchun muhim ahamiyatga ega.

1. Iqlim sharoiti Qoraqalpog'iston mintaqasi qurg'oqchilikka moyil bo'lgan iqlimga ega. Rastaropsha esa quyoshli joylarni afzal ko'radi va quruq iqlimda yaxshi rivojlanadi. Ushbu o'simlik uchun optimal harorat 20-30°C atrofida bo'ladi. Kutilganidan ko'proq yog'ingarchilikdan saqlanish zarur, chunki ortiqcha namlik ildiz tizimini chirishiga olib kelishi mumkin.

2. Tuproq sharoiti Rastaropsha turli xil tuproqlarda o'sishi mumkin, ammo eng ma'qul tuproqlar -qumloq va qumloq-tuproq aralashmalaridir. Tuproq suv va havo

o'tkazuvchan bo'lishi kerak. Tuproq pH darajasi 6-7 oralig'ida bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Tuproqni ekishdan oldin tayyorlash: chuqur aralashma va organik moddalar qo'shilishi tavsiya etiladi.

3. Ekish jarayoni Ekish jarayoni bahor oylarida (aprel-may) amalga oshiriladi. Rastaropsha urug'lari 1-2 sm chuqurlikka ekilishi lozim. Ekish sxemasi –70x30 sm yoki 70x50 sm tavsiya etiladi, bu esa o'simliklarning to'g'ri rivojlanishini ta'minlaydi.

4. Parvarish O'simliklar rivojlanayotganda ularni sug'orish muhim ahamiyatga ega bo'ladi, ammo ortiqcha namlikdan saqlanish kerak. Sug'orishni yer osti suvlari darajasiga qarab amalga oshirish lozim. O'simliklarni zararkunandalardan himoya qilish uchun agrotexnik choralar qo'llanilishi lozim. Zararkunandalar ko'rinib qolsa, tabiiy insektitsidlar yoki kimyoviy preparatlar ishlatilishi mumkin.

5. O'lchov va yig'im-terim Rastaropshaning hosili odatda yoz oxirida yoki kuzda yig'iladi (sentyabr-oktyabr). O'lchov jarayonida barglar yengil sarg'ayganidan keyin boshlanadi. Yig'ilgan hosilni quyoshda quritish tavsiya etiladi, bu dorivor xususiyatlarni saqlab qolishga yordam beradi.

Xulosa Qoraqalpog'iston sharoitida rastaropsha dorivor o'simini muvaffaqiyatli yetishtirish uchun iqlim va tuproq sharoitlarini inobatga olish zarurdir. To'g'ri parvarish va ekish texnologiyalari yordamida ushbu o'simlikning hosildorligini oshirish mumkin bo'ladi, bu esa nafaqat mahalliy bozorda, balki eksport uchun ham foydali hisoblanadi.

1. Iqlim va tuproq sharoiti: Qoraqalpog'istonning iqlimi Rastaropsha o'simligini yetishtirish uchun mos keladi. Ushbu o'simlik quruq va yarim cho'l iqlimida yaxshi ulg'ayadi. Tuproq sifatida yaxshi drenajlangan, unumdor va organik moddalarga boy tuproqlar tanlanishi kerak.

2. O'sish davri: Rastaropsha bahorda ekiladi va yoz oxiriga kelib hosilni beradi. O'simlikni ekishdan oldin tuproqni tayyorlash (og'irligi, pH darajasi) zarur.

3. Sug'orish: O'simlikning dastlabki rivojlanish davrida sug'orish juda muhimdir, lekin ortiqcha namlikdan saqlanish kerak, chunki bu ildizlarning chirishiga olib kelishi mumkin.

4. Kasalliklar va zararkunandalar: Rastaropshaning quyidagi umumiy kasalliklari va zararkunandalari bilan kurashish usullarini ishlab chiqish muhimdir: fungusli kasalliklar, aphidlar va boshqa zararkunandalar bilan kimyoviy yoki biologik usullar yordamida kurashilishi mumkin.

5. Hosil yig'ishtirish: Hosilning optimal yig'ishtirilishi vaqtida silymarin miqdorini maksimal darajada saqlab qolishga yordam beradi. Ular gullashdan keyin yig'ishtirilishi kerak.

Takliflar: **1. Tadqiqotlar:** Qoraqalpog'istonda Rastaropsha yetishtirish tajribasini o'rganish uchun ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish zarur.

2. O'qituvchilar tayyorlash: Mahalliy dehqonlarni Rastaropsha yetishtirish texnologiyalari haqida malakali tayyorlash dasturlarini tashkil etish kerak.

3. Sanoat darajasida ishlab chiqarishni rivojlantirish: O'simlikni qayta ishlash uchun zamonaviy zavodlarni tashkil etish orqali dorivor mahsulotlarni ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish lozim.

4. Mahsulot marketingi: Mahalliy va xalqaro bozorlarni o'rganib chiqib, mahsulotni samarali reklama qilish strategiyalarini ishlab chiqish lozim.

5. Davlat qo'llab-quvvatlashi: Davlat tomonidan dorivor o'simliklarni yetishtirishga moliyaviy qo'llab-quvvatlash ko'rsatishga e'tibor berilishi kerak. Rastaropsha Qoraqalpog'iston iqtisodiyotiga foyda keltiradigan yangi qishloq xo'jaligi mahsuloti sifatida katta imkoniyatlarga ega ekanligini ta'kidlash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Alimovich, N. B., & O'G'Li, M. F. M. (2024). SILYBUM MARIANUM GEARTN. O'SIMLIGINI FITOTSENOTIK TARQALISHI. Science and innovation, 3 (Special Issue 53), 635-640.
2. Koláčková, P., Růžicková, G., Šafránková, I., Hron, K., & Hrušová, K. (2015). Evaluation of the growth dynamics and morphological characteristics of genetic sources

- of *Silybum Marianum* (L.) Gaertn. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 63 (4), 1141-1146.
3. Salimova, F. (2024). OLACHIPOR BARG KARRAK (*SILYBUM MARIANUM* L) O‘SIMLIGINING ONTOGENEZ BOSQICHLARI. *International Journal of scientific and Applied Research*, 1(3), 87-89.
4. Tolibaev, E. (2024).. PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH, 1(6), 76-82.
5. Саъдуллаева, М. (2022). РАСТОРОПША–*SILYBUM MARIANUM* L. НИНГ МОРФОБИОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ ВА ФОЙДАЛИ ТАРКИБИ. *Academic research in educational sciences, (Conference)*, 742-744.